

HET STUDIEJAAR 1963-1964

REDE

UITGESPROKEN OP DE 14DE SEPTEMBER 1964
BIJ HET EINDE VAN HET STUDIEJAAR 1963-1964

DOOR DE RECTOR MAGNIFICUS

PROF. IR. W. F. EIJSVOOGEL

H. VEENMAN & ZONEN N.V. • WAGENINGEN

*Mijne Heren leden van het Bestuur der Landbouwhogeschool,
Dames en Heren,*

Het studiejaar 1963-'64 is ten einde en wederom staat de Rector voor U om verslag uit te brengen over de lotgevallen van de Landbouwhogeschool in het afgelopen jaar. Verschillende belangrijke problemen deden zich voor en ik heb mij dus ook ditmaal, gelet op de beschikbare tijd, genoodzaakt gezien om de gegevens van zuiver zakelijke aard in mijn rede slechts terloops aan te roeren. Zij zijn als bijlage aan het gedrukte stuk gehecht.

Gedenken wij echter allereerst hen, die ons in het verslagjaar ontvielen.

In mijn verslag over het studiejaar 1961-1962 moest ik vermelden dat collega EDELMAN kort voor het einde van het jaar 1961 werd getroffen door een ernstige ziekte. Hoewel zijn gezondheidstoestand tijdelijk verbeterde — gedurende korte tijd kon hij zelfs zijn werkzaamheden hervatten — ging hij in het begin van 1964 zodanig achteruit dat hernieuwde opname in het ziekenhuis nodig was. Op 15 mei van dit jaar is hij daar overleden.

CORNELIS HENDRIK EDELMAN, die aan de Technische Hogeschool te Delft afstudeerde als mijnbouwkundig ingenieur, werd in 1933, op dertigjarige leeftijd, benoemd tot hoogleraar aan de Landbouwhogeschool. Hij was toen kort tevoren „cum laude” gepromoveerd aan de Universiteit van Amsterdam.

Collega EDELMAN heeft door zijn vele publicaties en door het werk van zijn leerlingen een belangrijke bijdrage geleverd aan de verspreiding van de naam van de Landbouwhogeschool over de aarde. In Nederland heeft hij, samen met Dr. OOSTING, de grondslagen gelegd voor de bodemkartering. De Nederlandse landbouw en onze hogeschool heeft hij zeer grote diensten bewezen. Ook als mens nam hij een bijzondere plaats in onze academische gemeenschap in; wij zullen hem zeer missen.

Op 25 februari 1964 overleed tijdens een dienstreis Dr. H. J. TOXOPEUS, wetenschappelijk hoofdambtenaar A bij het Instituut voor Plantenveredeling.

HENDRIK JANNES TOXOPEUS genoot zijn opleiding tot plantkundige aan de universiteit te Groningen. In het voorjaar van 1928 vertrok hij naar Buitenzorg om een werkkring bij het Algemeen Proefstation voor de Landbouw te aanvaarden; in 1931 werd hij daar benoemd tot hoofd van het plantkundig laboratorium. Na zijn repatriëring in 1948 wijdde hij zich in dienst van het Instituut voor Plantenverede-

ling aan het veredelingsonderzoek van de aardappel. De talrijke publikaties van Dr. TOXOPEUS op dit gebied zullen hen, die zich in de problemen van de aardappelveredeling gaan verdiepen, veel steun bieden.

In de samenstelling van het Bestuur kwam een wijziging. In verband met zijn minder goede gezondheidstoestand heeft de heer A. LUYTJES verzocht hem ontslag te verlenen als lid van het Bestuur van de Landbouwhogeschool met ingang van 1 januari 1964. Door zijn grote kennis van de landbouwproblemen, in het bijzonder in tropen en sub-tropen, heeft de heer LUYTJES de Landbouwhogeschool belangrijke diensten kunnen bewijzen. Tot zijn opvolger werd benoemd Mr. C. L. KARSEMEYER te Hilversum.

De groei van de Landbouwhogeschool bracht vanzelfsprekend verschillende nieuwe benoemingen mede. Allereerst valt te vermelden dat de zo noodzakelijke voorziening in het onderwijs in de biochemie zijn beslag heeft gekregen. Door de benoeming tot hoogleraar in de biochemie van Dr. C. VEEGER, wetenschappelijk hoofdbtenaar aan de Universiteit van Amsterdam, werd in een reeds lang onderkende leemte voorzien. Het voor de landbouwwetenschap zo belangrijke gebied van het fundamenteel biochemisch onderzoek kan thans worden betreden.

Twee jaar geleden werd op deze plaats door mij gewaagd van de noodzaak tot het geven van onderwijs in de „voorlichtingskunde”. In het buitenland wordt veel onderzoek op het terrein van de landbouwvoorlichting verricht en de Landbouwhogeschool dreigde hierin achter te geraken. Thans is in onderwijs en onderzoek op dit terrein voorzien door de benoeming van Dr. Ir. A. W. VAN DEN BAN tot hoogleraar in de voorlichtingskunde.

Het bleek wenselijk over te gaan tot de instelling van een tweede leerstoel in de sociologie en sociografie. Onze lector, Dr. G. A. KOOY, is daarom met ingang van het nieuwe studiejaar benoemd tot hoogleraar in de empirische sociologie en sociografie, in het bijzonder van gezin en huishouding.

Hoewel door de instelling van een leerstoel in de sociale psychologie mede een oplossing was verkregen voor het onderwijs in de ontwikkelingspsychologie aan studenten of afgestudeerden, die de z.g. pedagogisch-didactische aantekening, nodig ter verkrijging van onderwijsbevoegdheid bij het V.H.M.O., willen verwerven, zo was dit niet voldoende. In het academisch statuut wordt nl. bepaald dat voor het daarvoor vereiste universitaire getuigschrift tevens het bewijs moet worden geleverd van voldoende pedagogisch-didactische scholing. Hiervoor moeten colleges in de pedagogiek en in algemene didactiek worden gevolgd. Deze regeling zal t.z.t. ook voor het landbouwonderwijs van kracht worden. Met ingang van het komende jaar is daarom Prof. Dr. F. W. PRINS, buitengewoon hoogleraar aan de

Economische Hogeschool te Rotterdam, benoemd tot hoogleraar in de pedagogiek en algemene didaktiek aan onze hogeschool.

Gezien het grote belang van een deskundige opleiding op het gebied van natuurbescherming, vooral voor onze afgestudeerden die een werkkring bij het Staatsbosbeheer aanvaarden, bleek het gewenst de mogelijkheid te openen dat studenten in de richtingen bosbouw en tuin- en landschapsarchitectuur het vak „Natuurwetenschappelijke aspecten van de Natuurbescherming” als z.g. vierde vak voor hun ingenieursexamen kunnen kiezen. In verband hiermede werd ook de positie van de docent in dit vak in nadere overweging genomen. Met ingang van het nieuwe studiejaar werd Dr. M. F. MÖRZER BRUYNS daarom benoemd tot buitengewoon hoogleraar met als leeropdracht „Natuurbehoud en Natuurbeheer”.

Naast uitbreiding van het corps docenten dient vanzelfsprekend ook vervanging te worden vermeld. Hoezeer ons dit dikwijls spijt, de tijd schrijdt nu eenmaal onafwendbaar voort naar de leeftijdsgrens.

Op zijn verzoek werd aan Prof. Ir. S. HARTMANS per 1 februari 1964 eervol ontslag uit zijn ambt verleend. In de ontstane vakature wordt met ingang van het nieuwe studiejaar voorzien door de benoeming van Ir. E. A. Vos te Nunspeet tot hoogleraar in de zuiverbereiding en de melkkunde.

Prof. Dr. E. BROUWER, hoogleraar in de fysiologie der dieren, legt bij het begin van het komende studiejaar zijn ambt neer wegens het bereiken van de 70-jarige leeftijd. Tot zijn opvolger is benoemd Prof. Drs. A. M. FRENS, directeur van het Instituut voor Veevoedingsonderzoek „Hoorn” en buitengewoon hoogleraar in de algemene en bijzondere voedingsleer der grote huisdieren aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. De leeropdracht van Prof. FRENS aan de Landbouwhogeschool luidt: de dierfysiologie, waarin begrepen de stofwisselingsleer van mens en dier. Wij hopen in begin oktober hartelijk afscheid te nemen van collega BROUWER, die gedurende lange jaren de Landbouwhogeschool heeft gediend en die, door zijn rustig oordeel en grote bereidheid mede te werken, in de Senaat een bijzondere plaats innam.

In mijn vorig verslag deelde ik mede dat Prof. Jhr. Dr. J. S. WITSEN ELIAS, buitengewoon hoogleraar in de kunstgeschiedenis, bereid werd gevonden, in afwachting van de voorziening in zijn opvolging, zijn werkzaamheden voort te zetten. Thans kan ik u mededelen dat in zijn opvolging werd voorzien doordat de heer Drs. E. R. MEYER, hoofd van de edukatieve dienst van het Rijksmuseum te Amsterdam, met ingang van het nieuwe studiejaar werd benoemd tot lector met beperkte dagtaak in de kunstgeschiedenis.

Tenslotte dient te worden vermeld dat collega BRAUN, door omstandigheden gedwongen, zijn onderwijs eerst na de Kerstvakantie kon aanvangen. Wij zijn collega REINDERS-GOUWENTAK zeer erkentelijk dat zij, na de zware jaren waarin zij het onderwijs in de plant-

kunde alleen moest verzorgen, zich bereid heeft verklaard het onderwijs in de morfologie en anatomie vóór de Kerstvakantie alsnog te verzorgen.

De wijziging van het Landbouwhogeschoolstatuut bij Koninklijk Besluit van 22 augustus 1962 opende voor onze studenten de mogelijkheid zich binnen de studierichting Cultuurtechniek te specialiseren in de problemen betreffende de waterzuivering. Het bleek gewenst de mogelijkheid te scheppen de studie in deze richting af te ronden door een aantal colleges waarin de factoren worden behandeld, die tot het ontwerpen van een zuiveringsinstallatie leiden. Van de Minister werd machtiging ontvangen de benoeming van een buitengewoon hoogleraar in de waterzuivering voor te bereiden.

Reeds lang werd aan de Landbouwhogeschool de behoefte gevoeld aan onderwijs in en onderzoek over marktonderzoek en marktwezen. Sinds enige jaren wordt door een wetenschappelijk ambtenaar een cursus hierin gegeven, die regelmatig door 25 à 30 studenten wordt gevolgd. Ondanks de waardering voor de tot dusverre bereikte resultaten waren Senaat en Bestuur van mening dat de bestaande toestand als weinig bevredigend moet worden beschouwd. In verband hiermee verleende de Minister machtiging een aanbeveling voor de benoeming van een lector in marktonderzoek en marktwezen in te dienen.

Een commissie uit de Senaat heeft zich beraden over de vraag of de omvang van het onderwijs in de landbouwarchitectuur nog wel evenredig is aan het huidige belang van deze tak van landbouwwetenschap. De commissie kwam tot het inzicht dat, waar algemeen erkend wordt dat de landbouwbedrijfsgebouwen in belangrijke mate zijn achtergebleven bij de ontwikkeling van de landbouw, aan dit onderwerp aan de Landbouwhogeschool meer aandacht moet worden besteed. Aan de Minister is verzocht goed te keuren dat lector POTHOVEN zich i.p.v. één dag twee dagen per week ter beschikking van de Landbouwhogeschool stelt, zodat hij meer aandacht kan besteden aan de studenten, die zijn vak als keuzevak voor het ingenieurs-examen nemen.

Gedurende dit studiejaar werden, ten einde aan de wensen tot uitbreiding van het onderwijs in de cultuurtechniek tegemoet te komen, aan Dr. R. H. A. VAN DUIN en Ir. C. BIJKERK onderwijsopdrachten verstrekt voor het geven van cursussen, resp. over voorstudies bij het ontwerpen van verkavelingsplannen en over agrohydrologisch onderzoek ten behoeve van waterbeheersingsprojecten in beekgebieden.

In verband met de ziekte van Prof. KOOLS werden Ir. J. A. LASCHUIT en Ir. N. A. DEN HARTOG belast met het geven van colleges in onderwerpen uit de boshuishoudkunde en de bosexploitatie. Gelukkig vorderen het herstel en de aanpassing van collega KOOLS aan de gevolgen van zijn ernstige ziekte, thans goed.

In verband met de ziekte en het overlijden van Prof. EDELMAN

werd het onderwijs in de bodemkunde tijdelijk opgedragen aan Dr. J. VAN SCHUYLENBORGH en Ir. K. J. HOEKSEMA.

Vele docenten en medewerkers van de Landbouwhogeschool maakten gedurende het afgelopen studiejaar reizen naar het buitenland voor het bijwonen van congressen en vergaderingen, het bezoeken van wetenschappelijke instellingen en het tot stand brengen of verstevigen van contacten met buitenlandse collega's. Enkele dezer reizen wil ik hier naar voren brengen; voor een vollediger overzicht moet verwezen worden naar het gedrukte stuk.

Collega OORT vertegenwoordigde, als secretaris van de Senaat, de Landbouwhogeschool bij de viering van de Nationale Dag te Kairo, waarvoor wij werden uitgenodigd als blijk van waardering voor de gastvrijheid aan de Egyptische studenten bewezen.

Collega STEGENGA heeft ons vertegenwoordigd bij de viering van het 600-jarig bestaan van de Universiteit van Krakau, terwijl de Nederlandse landbouwattaché Ir. Los ons vertegenwoordigde bij de plechtigheid ter ere van het zelfstandig worden van de Universiteit van Ibadan in Nigeria.

Collega BOLT verbleef een half jaar aan de Universiteit van Californië als gasthoogleraar, terwijl collega QUAST in Rusland een aantal landbouwtrekkerfabrieken en trekker-onderzoekcentra bezocht.

De lector Ir. KRAIJENHOFF VAN DE LEUR maakte een studiereis naar Amerika om zich op de hoogte te stellen van de laatste ontwikkelingen aldaar op het gebied van hydrologie en hydraulica.

Een vijftiental hoogleraren en wetenschappelijke medewerkers woonden het 10e Internationale Botanisch Congres in Edinburgh bij.

Het blijkt de laatste jaren steeds moeilijker om wetenschappelijk verantwoorde praktijkadressen voor de studenten van de z.g. tropische richtingen te vinden. Hoewel natuurlijk gaarne en met grote waardering melding wordt gemaakt van de medewerking van de Kon. Ned. Heide Mij en de Grontmij in dit opzicht, terwijl ook van buitenlandse organisaties en van onze landbouwattachés veel steun wordt ondervonden, zo is dit in verband met het steeds stijgend aantal studenten niet voldoende. Het verheugt mij dus melding te kunnen maken van twee nieuwe ontwikkelingen op dit gebied.

Vóór zijn ernstige ziekte heeft collega Edelman nog besprekingen gevoerd in Turkije om te komen tot een bodemkundig practicum aldaar. Door collega BURINGH zijn verleden jaar deze besprekingen tot een goed eind gebracht en zo zijn deze zomer een wetenschappelijk medewerker van de Afdeling Bodemkunde en zes studenten naar het gemeenschappelijk Turks-Nederlands onderzoekproject in de vlakte van Konia vertrokken om daar tezamen met de Turken bodemkundige onderzoeken te verrichten. Door de Turkse regering is daartoe huisvesting en enig personeel ter beschikking gesteld.

De tweede ontwikkeling is dat het reeds lang bestaande plan om een studiecentrum bij het proefstation te Paramaribo te vestigen

thans de goedkeuring van de Ministers van Landbouw en Financiën heeft verkregen. Binnenkort kan dus verwacht worden dat wij daar enige wetenschappelijke medewerkers kunnen detacheren, die aan de praktijk der studenten leiding kunnen geven en tegelijk in nauwe samenwerking met het proefstation wetenschappelijk onderzoek kunnen verrichten.

Sedert enkele jaren kunnen ook de studenten van de Landbouwhogeschool gebruik maken van de mogelijkheden, welke de *International Association for the Exchange of Students for Technical Experience* voor het verkrijgen van praktijkadressen gedurende de zomermaanden in het buitenland biedt. Het is echter enigszins teleurstellend dat van de 70 adressen, die ons dit jaar werden aangeboden, slechts 17 studenten gebruik maakten, zulks ondanks het feit dat op ruime schaal bekendheid aan deze buitenlandse praktijk werd gegeven. Vijftien buitenlandse studenten brachten in het kader van de I.A.E.S.T.E.-uitwisseling een praktijk van twee maanden in Wageningen door.

Vele buitenlandse geleerden bezochten gedurende dit studiejaar onze hogeschool; sommigen van hen gaven colleges voor onze studenten. Enkelens wil ik hier noemen:

Prof. H. DE BARROS van de landbouwhogeschool te Lissabon, Prof. J. R. RAEBURN van de universiteit te Aberdeen, Prof. W. L. SMITH van de universiteit van North Carolina, Prof. ULF SUNDBERG van het Statens Skogsforskningsinstitut te Stockholm, Prof. P. F. WAREING van het University College of Wales, Prof. Dr. RICHARD D. SCHEIN van de Pennsylvania State University.

In het begin van het studiejaar brachten enkele leden van de Belgische nationale commissie tot onderzoek van het probleem van de hervorming der universitaire landbouwstudie een werkbezoek aan de Landbouwhogeschool.

De Minister van Landbouw, Veeveelt en Visserij van Suriname Z. Ex. H. S. RADHAKISHUN, de gevolmachtigd Minister, Z. Ex. Mr. S. D. EMANUELS en Ir. G. P. TICHELMAN, Directeur van Landbouw, Veeveelt en Visserij brachten een bezoek aan de Landbouwhogeschool. Zij werden door het Bestuur en enkele hoogleraren ontvangen, hetgeen tot een waardevolle gedachtenwisseling leidde.

In het bijzonder dient vermeld te worden dat de heer CAZEAU, voormalig directeur-generaal van de Landbouw in Frankrijk, een bezoek aan de Landbouwhogeschool bracht in verband met een studie-opdracht voor hervorming van het hoger landbouwonderwijs in Frankrijk; in een dergelijk bezoek toch spiegelt zich de waardering af die onze instelling in het buitenland geniet.

Ongeveer driehonderd deelnemers aan het 11e Internationale Genetisch Kongres, dat in Den Haag werd gehouden, bezochten het laboratorium voor Erfelijkheidsleer. Door een goede organisatie hebben collega PRAKKEN en zijn medewerkers dit omvangrijk bezoek tot een succes gemaakt.

Reeds enkele jaren geleden bleek dat men aan de Agrarische Universiteit van Warschau prijs stelde op een nauwere samenwerking met onze Landbouwhogeschool. In het verslagjaar kwam de Rector Magnificus van deze inrichting hierop meer uitvoerig terug. Het lag in zijn bedoeling in de eerste plaats te komen tot een uitwisseling van wetenschappelijke, didactische en organisatorische gegevens, terwijl ook bezoeken over en weer van hoogleraren en hun medewerkers op hoge prijs zouden worden gesteld. In de maand juli van dit jaar bracht een kleine delegatie uit Warschau onder leiding van Prof. Dr. R. MANTEUFFEL, deken van de faculteit voor agrarische economie, een bezoek aan Wageningen. In een bespreking met het dagelijks bestuur en enkele hoogleraren werden afspraken gemaakt voor samenwerking in de toekomst. Inmiddels werd een eerste uitwisseling van studenten tot stand gebracht, terwijl binnenkort enige collega's, waaronder uw rector, een bezoek aan Warschau zullen brengen.

In het verslagjaar viel verder de derde conferentie van Rectores Magnifici en Vice-Chancellors van Europese universiteiten en hogescholen, welke te Göttingen werd gehouden. Ik heb de Landbouwhogeschool daar vertegenwoordigd. Het onderwerp van de conferentie was: de optimale en de maximale grootte van de universiteit. De opkomst was zeer groot, de discussies waren belangrijk.

Aan verschillende collega's vielen onderscheidingen ten deel. Prof. Ir. F. HELLINGA werd benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Aan Prof. Dr. Ir. S. J. WELLENSIEK is het ere-doktoraat in de tuinbouwwetenschap van de fakulteit voor tuinbouw en landschapsverfraaiing van de technische hogeschool te Hannover toegekend, welke eervolle onderscheiding op 4 juli, ter gelegenheid van de Dies Natalis van deze hogeschool, werd uitgereikt. Prof. Dr. J. DE WILDE werd geïnstalleerd als lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Aan Prof. Dr. H. J. DEN HERTOOG is door het Bestuur van de Afdeling Natuurkunde der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen de in 1964 uit het Nederlands Fonds voor Chemie uit te keren prijs toegekend voor voortreffelijk onderzoek op chemisch gebied, in het bijzonder op het terrein van de chemie van pyridine en pyridinederivaten, verricht in het tijdvak van 1958 tot 1963.

Thans willen wij ons iets meer uitvoerig verdiepen in de twee problemen, die Bestuur en Senaat dit jaar bezig hielden. Het steeds stijgend aantal studenten en de lange studieduur, het zijn de problemen, die de gehele academische wereld in de laatste jaren veront-rusten, waarover veel gediscussieerd is en waarvoor men nog steeds geen oplossing ziet. Wij willen deze problemen bezien geprojecteerd op de Landbouwhogeschool.

Het aantal voor volledig onderwijs ingeschrevenen steeg dit jaar van 1355 in 1963 tot 1515 en zal, indien de voortekenen niet bedrie-

gen, in de komende jaren nog een aanmerkelijke verdere stijging vertonen. Het zal ieder duidelijk zijn dat deze stijging grote problemen schept. Vóór de wereldoorlog telde de Landbouwhogeschool 400 à 500 studenten; de in die periode gebouwde gebouwen zijn dus veel te klein. Na de oorlog hebben we jarenlang een studentengemeenschap van 800 à 900 gekend; ook hetgeen toen geprojecteerd en gebouwd is, is dus te klein. Een typisch voorbeeld hiervan is onze enige grote collegezaal, die tot het scheikunde-complex van de Dreyen behoort. Het programma van eisen werd tien jaar geleden opgemaakt, gevraagd werden 400 zitplaatsen. Bezuinigers oordeelden dit te groot, 250 was voldoende. Na veel discussie werd het project gemaakt met ruim 300 zitplaatsen, tijdens de bouw in 1960 door noodvoorzieningen vergroot tot ruim 350. Thans verwacht men in het komende jaar minstens 400 toehoorders bij de colleges voor het eerste jaar.

Het behoeft dus geen betoog dat de Landbouwhogeschool dringend behoefte heeft aan meer ruimte. Dit wordt dan ook door niemand ontkend; projecten zijn goedgekeurd voor een nieuwe grote collegezaal met aansluitend faciliteiten voor wiskunde, voor een groot veeteelt-complex, voor een gebouw waarin economische, sociologische, juridische en aanverwante wetenschappen (gericht vanzelfsprekend op het agrarisch milieu) onderdak zullen vinden. Verder voor een nieuw gebouw voor plantensystematiek met een moderne tropische kas en voor een belangrijke aanbouw aan het gebouw voor plantenteelt ten behoeve van de graslandcultuur. Aan een programma van eisen voor een gebouw voor levensmiddelen-technologie wordt gewerkt terwijl opdracht is gegeven voor het maken van een project voor een sportcomplex. Dit zijn echter plannen, die ten dele eerst over zes à acht jaar verwezenlijkt zullen zijn; voor de directe nood geven zij geen oplossing.

Het enige lichtpunt is dat de uitbreiding van het Laboratorium voor Organische Scheikunde gereed kwam; voor de praktische oefeningen van het grote aantal studenten in de propaedeuse is dit zeer belangrijk. De bouw van het gebouw voor Tuinbouwplantenteelt vordert goed en zal waarschijnlijk in het komende jaar gereed komen. Met de bouw van het nieuwe gebouw voor Fytopathologie en met het complex voor Pluimveeteelt werd kort geleden een aanvang gemaakt. Als kleinere voorzieningen kwamen gereed een nieuw kassen-complex voor Erfelijkheidsleer en een barak voor Nematologie.

Men moet uit dit in mineur gesteld verslag niet afleiden dat niet alle betrokken instanties hun uiterste best doen om een oplossing voor de moeilijkheden te vinden; het tegendeel is waar. Toen dit voorjaar bleek dat de collegezaal op de Dreyen vermoedelijk in oktober a.s. te klein zal zijn en in ieder geval in het volgend jaar, wanneer opnieuw een groot aantal eerstejaars zich zal aanmelden, voorzieningen nodig zullen zijn, heeft het Bestuur met klem aangedrongen op het treffen van een noodvoorziening. Door samenwerking

van alle bij een dergelijke bouw betrokken instanties is toen op korte termijn een noodgebouw voor de eerstejaars-colleges geprojecteerd en goedgekeurd. Met de uitvoering daarvan is men doende en men verwacht in februari a.s. gereed te komen. Tot Kerstmis zullen dus eventueel dubbele colleges moeten worden gegeven, doch daarna is dit probleem tenminste opgelost.

Een tweede lichtpunt is dat door de medewerking van het Ministerie van Landbouw de voor een dergelijk groot aantal studenten eveneens onontbeerlijke personeelsuitbreiding tijdig kon worden gerealiseerd. In dit licht blijkt het in 1960 opgemaakte tienjarenplan van grote waarde te zijn geweest.

Naast deze materiële zorgen schiept een dergelijke toename van het aantal studenten echter ook andere bekommernissen. De vraag toch rijst, zullen deze jonge mensen t.z.t. allen een werkkring kunnen vinden. Voorlopig behoeft hiervoor geen vrees te bestaan; het aantal bij de hoogleraren binnenkomende informaties of geen jong landbouwkundig ingenieur beschikbaar is, overtreft nog altijd belangrijk het aantal beschikbare krachten. Doch het aantal dit jaar aankomende eerstejaars is vermoedelijk tweemaal zo groot als het aantal in 1958 en dus zal het aantal afstuderende ingenieurs omstreeks 1970 eveneens tweemaal zo groot zijn als nu.

In dit licht moet elke poging om het arbeidsveld van de Wageningse ingenieur te verruimen toegejuicht worden. Reeds lang bestrijkt onze Landbouwhogeschool een veel groter terrein dan de landbouwhogescholen in den vreemde. Dit spiegelt zich vanzelfsprekend af in de plaatsingskansen van onze afgestudeerden. Doch dit kan nog verruimd worden. Naar mijn mening dient het probleem — dat in verband met de algemene sterke stijging van het aantal studenten ook aan andere hogescholen een rol speelt — op de volgende wijze gesteld te worden. De basisopleiding dient als gegeven beschouwd te worden. Alles wat daarop opgebouwd kan worden, dient gerealiseerd te worden. Dit toch kan vrijwel altijd geschieden met betrekkelijk geringe kosten. Om een paar voorbeelden te noemen: de levensmiddelen-technologie kon worden opgebouwd op bestaande chemische, fysische en microbiologische studiefaciliteiten, op dezelfde basis zal ook de textiel-technologie kunnen worden opgebouwd, in het bijzonder in de sector van de gebruikswaardering. De sub-richting afvalwaterzuivering van de cultuurtechniek kon worden opgebouwd op bestaande technische en microbiologische faciliteiten; op dezelfde technische faciliteiten, in combinatie met meteorologie, kunnen hydrologie en agro-meteorologie worden gebouwd.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden, ongetwijfeld zullen zich in de toekomst verdere mogelijkheden aftekenen.

Thans het tweede probleem, de lange studieduur. Het valt niet te ontkennen dat ook te Wageningen, ondanks het succes dat wij na

1956 hebben geboekt met de éénjarige propaedeuse, de studieduur de officiële vijf jaar belangrijk overschrijdt. Betrouwbare cijfers zijn hierover echter moeilijk te geven, ten eerste omdat van de studenten niet bekend is in welke mate hun persoonlijke omstandigheden de studieduur beïnvloeden, ten tweede omdat merkwaardig genoeg in onze programma's de praktijktijd niet is opgenomen, terwijl toch wet- telijk is vastgesteld dat een praktijktijd van zes maanden, vallende na het kandidaatsexamen, verplicht is.

Wat dit laatste betreft, deze praktijktijd vormt tegenwoordig, naast een studieverlengend element, een grote moeilijkheid bij het organi- sieren van werk-colleges en colloquia in de ingenieursstudie. Door het grote aantal studenten is het niet gemakkelijk geschikte praktijk- adressen te vinden. De student dient een geschikte praktijk dus te aan- vaarden, ook al komt de datum van aanvang hem en zijn hoogleraar slecht uit. Voor de praktijk in het buitenland geldt dit natuurlijk nog in sterkere mate; de duur van deze buitenlandse praktijktijden ligt bovendien gewoonlijk belangrijk boven de zes maanden. Door deze omstandigheden moet in het algemeen een studieduur van zes jaar te Wageningen als normaal beschouwd worden.

De gemiddelde studieduur is echter ongeveer zeven jaar, hetgeen betekent dat een beperkt aantal studenten zes jaar of minder stu- deert, een flink aantal tussen zes en zeven jaar, doch dat velen meer dan zeven jaar over de studie doen.

Hoewel individueel niemand een verwijt gemaakt kan worden op grond van een lange studieduur — de in Nederland nog steeds prin- cipieel aanvaarde vrije studie toch brengt dit mede — zo wekt deze te lange studieduur als verschijnsel bij velen zorgen. De jonge aca- demicus treedt daardoor laat binnen in de maatschappij, hetgeen nog verergerd wordt wanneer hij een militaire dienstplicht moet vervul- len. De Senaat heeft dus een onderzoek laten instellen naar de rede- nen van deze studieverlenging.

Gebleken is dat deze in hoofdzaak bij de student liggen. Het studie- programma voor de propaedeutische en kandidaatsstudie is in 1956 voor elke richting zorgvuldig afgewogen teneinde te voorkomen dat een te groot aantal colleges en oefeningen zou worden gegeven of in een te groot aantal vakken zou worden geëxamineerd. In het bijzon- der in het tweede gedeelte van de kandidaatsstudie is zorggedragen dat voldoende tijd voor vrije studie beschikbaar blijft. Sedert 1956 zijn in dit studieprogramma slechts onbetekenende wijzigingen aan- gebracht.

Het blijkt nu dat terwijl de propaedeutische studie intensief ge- volgd wordt — met als gevolg daarvan goede resultaten — in het twee- de jaar een algemene inzinking optreedt. Men doet enkele kleine ten- tamens doch van regelmatig studeren is geen sprake. Ten dele is dit te wijten aan activiteiten in het studentenleven. Het tweede en het derde jaar lenen zich daarvoor vanzelfsprekend zeer goed en niemand

zal ontkennen dat een gezond studentenleven voor de Nederlandse academische gemeenschap van groot belang is. Doch de indruk bestaat dat de intensiteit wordt overtrokken; wanneer men een functie aanvaardt wordt de studie bij wijze van spreken voor een jaar aan de kant gezet.

Er zijn echter ook andere redenen. Het is hier niet de plaats in te gaan op de in Nederland tegenwoordig te onderkennen vermindering van de arbeidsintensiteit, toch werkt dit natuurlijk door op de jonge mensen, die uit de Nederlandse maatschappij herkomstig zijn. Wel dient echter gewezen te worden op de ernstige gevolgen die de invoering van de vijfdaagse werkweek heeft medegebracht. Was vroeger het weekend — dat in een studentenstad een vrij doodse aangelegenheid was — een geschikte gelegenheid om aan het werk te gaan, tegenwoordig gaat men vrijdagmiddag naar huis en komt maandagmorgen terug. Het wil mij voorkomen dat bij de beschouwingen over de verlenging van de studieduur aan dit aspect tot dusver te weinig aandacht is gewijd.

Bij de bestudering van de kandidaatsstudie is de aandacht van de Senaat gevallen op een weinig gelukkige redactie van de kandidaats-examens, die in 1956 klaarblijkelijk aan de aandacht ontsnapt is. Het eerste gedeelte van het kandidaatsexamen is bij de huidige redactie geen afgerond examen; men kan zich voor de vakken laten examineren of men kan dit uitstellen tot het examen voor het tweede gedeelte. Een dergelijke regeling is psychologisch verkeerd, zij werkt voor de zwakke broeder uitstel in de hand. De Senaat laat dus de mogelijkheid nagaan om, door wijziging van het statuut, van het kandidaats A examen een afgerond examen aan het eind van het tweede jaar te maken.

De bestudering van de resultaten der ingenieursexamens heeft geleerd dat hier de problematiek veel ingewikkelder is. Ten eerste wordt het verloop van de ingenieursstudie, waarbij veelal zelfstandig onderzoek moet worden gedaan, ten dele beheerst door klimatologische omstandigheden, terwijl zoals gezegd het opstellen van een schema voor werkcolleges e.d. dikwijls wordt verstoord door de praktijk. Bovendien hebben vrij veel studenten in deze periode een partiële werkkring; de vraag naar personeel en aan de andere kant de zorgen der ouders door de sterk gestegen studiekosten werken dit in de hand. Er is veelal ook niets tegen, doch het verlengt de studie. Toch kan niet aan de indruk worden ontkomen dat bij sommige vakken te veel geëist wordt; de Senaat heeft de hoogleraren dus nogmaals gewezen op de wenselijkheid de norm: zes maanden voor het hoofdvak en drie maanden voor een bijvak, aarf te houden.

Thans nog een kort woord over de studiehervorming waarover ik in mijn verslag over het vorig jaar reeds enige mededelingen deed. Deze studiehervorming, hoewel in de eerste plaats opgezet om een meer fundamentele studie van landbouwkundige problemen moge-

lijk te maken, kan nl. ook invloed uitoefenen op de studieduur.

Ik breng dan in herinnering dat in 1961 een rapport werd uitgebracht door een commissie onder voorzitterschap van Prof. KONINGSBERGER, waarin werd vastgesteld dat voor een verdere ontwikkeling van de Nederlandse land- en tuinbouw een diepere fundamentele benadering der problemen noodzakelijk is. Deze uitspraak, die door de Regering en vele deskundigen onderschreven is, brengt mede dat het onderwijs aan de Landbouwhogeschool zo zal moeten worden ingericht dat voor de student, die hiervoor aanleg en ambitie heeft, de mogelijkheid wordt geschapen zich in deze richting te ontwikkelen. Bij de huidige studie-indeling in 22 richtingen, die tot en met de kandidaatsstudie nauwkeurig omschreven zijn, is dit alleen mogelijk in de ingenieursstudie; de voor deze studie uitgetrokken anderhalf jaar zijn voor dit doel echter niet voldoende. Voor de in deze onderwerpen geïnteresseerde student leidt dit dus tot studieverlenging.

In het afgelopen jaar hebben Senaat en Bestuur zich verenigd met de principes waarop deze studiehervorming gebaseerd moet zijn. Deze kunnen in het kort samengevat worden in vier punten.

- a) De mogelijkheid moet worden geschapen om naast de normale opleiding voor landbouwkundig ingenieurs, die een plaats in de maatschappij willen innemen, wetenschappelijke onderzoekers op te leiden. Deze twee hoofdrichtingen zullen niet uitmonden in gewijzigde titels of aantekeningen op het diploma; het zullen slechts oriëntaties zijn. Wat de programmering der studie betreft zullen deze oriëntaties echter belangrijk verschillen. De keuze zal worden gemaakt na het tweede jaar.
- b) Om tot een goede programmering te komen is het nodig, naast de bestaande sterk natuurwetenschappelijk gerichte propaedeutische studie, een tweede propaedeuse in te voeren die toegang zal geven tot de richtingen waar economische, sociologische en aanverwante onderwerpen de hoofdschotel uitmaken.
- c) Op de éénjarige propaedeuse zal een éénjarige kandidaats-A studie volgen, afgesloten met een examen. Deze studie wordt onderverdeeld in een beperkt aantal groepen van studierichtingen, vermoedelijk zes à zeven, om de noodzakelijkheid van keuze op jonge leeftijd zo beperkt mogelijk te houden. In deze studie wordt een vak Landbouwkunde ingevoerd, waarin aan allen, die voor hun toekomstige werkkring geen behoefte hebben aan een grondige verdieping in agrarische problemen, een algemeen overzicht daarvan gegeven zal worden.
- d) Op de kandidaats-A studie zal een kandidaats-B studie volgen met beperkte vrijheid van vakkenkeuze. De student zal daardoor in de gelegenheid worden gesteld reeds in dit tweede gedeelte van de kandidaatsstudie een onderbouw voor de door hem gekozen ingenieurspecialisatie te maken.

Als aanvulling op deze principes kunnen nog enige bijzonderheden gegeven worden.

De natuur-wetenschappelijke propaedeuse blijft samengesteld zoals zij nu is, met dien verstande dat het z.g. vrije vak algemene landbouwkunde vervalt.

De sociaal-wetenschappelijke propaedeuse zal omvatten de vakken wiskunde, plantkunde, economie, algemene natuurwetenschappen, inleiding tot de sociologie, inleiding tot het recht, met als vrij vak filosofie. Het vak „algemene natuurwetenschappen” zal in meer eenvoudige vorm de stof omvatten, die in de vakken natuur- en scheikunde van de natuurwetenschappelijke propaedeuse gegeven wordt.

Het vak Landbouwkunde zal, voor zover thans is te overzien, niet door één persoon gegeven kunnen worden. Gedacht is aan een drietal onderdelen: Plantenteelt en veehouderij, Bodemkunde en cultuurtechniek, Landhuishoudkunde, arbeidsmethoden in de landbouw, sociologie. Vanzelfsprekend dient dit nog nader te worden uitgewerkt. Naast het vak Landbouwkunde zullen in de kandidaats-A studie voor iedere groep de vakken worden opgenomen, die ook thans tot deze studie behoren en waarop in het bijzonder de z.g. generalisten in de kandidaats-B studie zullen voortbouwen. Voor de onderzoekers zal de kandidaats-B studie een ander karakter dragen; deze zullen zich in de eerste plaats verder moeten verdiepen in natuurwetenschappelijke en sociaalwetenschappelijke basisvakken, welke voor de verschillende richtingen natuurlijk afzonderlijk vastgesteld moeten worden. De Senaat stelt er echter prijs op dat bij deze programmering het landbouwkundig karakter van de studie gehandhaafd blijft. Natuurlijk zullen er ook richtingen zijn waar voor het opleiden van onderzoekers geen aanleiding bestaat.

Tot besluit van mijn rede wil ik thans, zoals gebruikelijk, enige mededelingen doen over de activiteiten in de studentenmaatschappij. Het afgelopen jaar kenmerkte zich door een opgewekt en intensief studentenleven; ik zal mij dus enigszins moeten beperken bij het vermelden van de verschillende gebeurtenissen.

Allereerst moet echter een afscheid vermeld worden dat, hoewel geen betrekking hebbende op een lid van de studentenmaatschappij, daarmee toch sterk verweven is. Op 1 september j.l. vertrok de moderator van de Katholieke Studentenvereniging „St. Franciscus Xaverius” Pater R. W. Tepe O.P. om een nieuwe belangrijke werkkring in Amsterdam te aanvaarden. Pater Tepe heeft hier ruim 15 jaar gewerkt en wij kunnen ons Wageningen eigenlijk slecht voorstellen zonder hem. Hij was een zeer begaafd man doch bovendien iemand met een warme belangstelling voor de studenten en de hogeschool, een man ook met een wijs inzicht in zijn taak onder de studenten, die hij zoveel mogelijk vrij liet om slechts diegenen te steunen, die zijn steun nodig hadden. Zijn opvolger is Pater Drs. J. H. L. Bredero O.F.M. Ik wens hem veel succes toe bij zijn arbeid in Wageningen;

hij treft in zijn mede-studentenpastores een groep aan die te Wageningen een bijzondere plaats inneemt.

In de studentenmaatschappij manifesteerde zich dit jaar een toe te juichen belangstelling voor problemen in en buiten hun eigen kring.

Het Wageningsch Studenten Corps organiseerde ter gelegenheid van het, ditmaal in oktober gevierde, 17e lustrum een culturele dag. De heren P. L. YATES, F. A. O. Reg. Representative in Europe, M. CEPEDE, Professeur de l'Institut Agronomique de Paris en J. A. P. FRANKE, Directeur-generaal voor de Voedselvoorziening hielden voordrachten over Europese landbouwproblemen.

Ter gelegenheid van de 32e Dies Natalis van de Societas Studiosorum Reformatorum, afd. Wageningen, hield oud-minister CALS een rede met tot onderwerp „Studeren en student zijn”. In december d.a.v. organiseerde deze vereniging bovendien een forum over het onderwerp „Student en maatschappij”. Zowel de lezing als het forum trokken grote belangstelling.

Unitas Studiosorum Vadae organiseerde ter gelegenheid van haar 29e Dies Natalis een forum over problemen die met het verbeteren van de betrekkingen tussen de buitenlandse en Nederlandse studenten samenhangen.

Ter gelegenheid van de inauguratie van de nieuwe leden van de K.S.V. „St. Franciscus Xaverius” werd door Dr. MOHAMMAD SJARIF, zaakgelastigde van de republiek Indonesië, een voordracht gehouden over de structuur en de ideologie van het huidige Indonesië.

Een delegatie van de Wageningse Studentenraad bezocht de „Bauernkündliche Studienwoche” te St. Polten in Oostenrijk.

Dit jaar vond voor de vierde maal de door de K.S.V. en S.S.R. georganiseerde Agromisa plaats. Het aantal deelnemers overtrof dat van vorige jaren. Deze bijeenkomsten, die ten doel hebben tijdelijk in Nederland vertoevende missionarissen en zendelingen op de hoogte te brengen met de mogelijkheden, die Wageningen biedt voor advies, voldoen blijkbaar aan een behoefte.

In het najaar van 1963 werden te Wageningen opgericht een afdeling van de Nederlandse Studentenvakbeweging en een afdeling van de Surinaamse Studentenvereniging.

Het toneelleven bloeide als gewoonlijk; de beschikbare tijd staat mij helaas niet toe van alle uitvoeringen melding te maken. Een uitzondering dient echter te worden gemaakt voor de toneelmanifestatie „Stutofes”, georganiseerd door de K.S.V. en S.S.R. Deze was zeer geslaagd; zij trok volle zalen. Er waren dit jaar 18 deelnemende gezelschappen tegenover 12 in 1963; verschillende van hen kwamen met uitstekende prestaties voor de dag.

Ook het muzikleven bloeide. Op 26 november 1963 werd met een gezellige bijeenkomst de nieuwe muziekzaal in het Hoofdgebouw in gebruik genomen. Deze bleek uitstekende diensten te kunnen verlenen toen in mei van dit jaar de Wageningse Studenten Koor- en Or-

kestvereniging het PAN-interuniversitair concours voor pianisten en kamermuziekgezelschappen kreeg te organiseren. Dit muziekfeest werd een groot succes.

In de sportieve sector boekte Argo een fraai succes, ditmaal bij het damesroeien. De dames-acht verwierf het kampioenschap van Nederland en eindigde op een eervolle plaats bij de zwaar bezette Europese kampioenschappen te Amsterdam.

Tengevolge van het sterk gestegen aantal studenten bestaan te Wageningen dezelfde woonproblemen als in de grote universiteitssteden. De woonruimte voor studenten zal nu eindelijk na vier jaar weder uitgebreid kunnen worden. In het voorjaar werd een aanvang gemaakt met de bouw van drie studentenhuisen aan de Walstraat. Deze zullen t.z.t. plaats bieden aan 124 studenten; één der huisen is voor meisjesstudenten bestemd. Voor de leniging van het woonruimte-kort is deze voorziening echter lang niet voldoende. Gehoopt moet worden dat de door de Regering bekend gemaakte ruimere subsidie-regeling spoedig de bouw van een derde complex mogelijk zal maken.

De studentenverenigingen hebben gelukkig meer succes gehad met het verkrijgen van de ook voor hen zo nodige meerdere ruimte. Het Wageningsch Studenten Corps kon bij zijn lustrumviering een fraaie en doeltreffende uitbreiding van zijn societeit in gebruik nemen. De nieuwe societeit van Unitas Studiosorum Vadae kwam gereed en zal in begin oktober officieel in gebruik worden genomen. De nieuwbouwplannen van de K.S.V. „St. Franciscus Xaverius” verkeren in een dusdanig stadium, dat verwacht mag worden dat in het komende jaar met de bouw een aanvang kan worden gemaakt.

Mij rest thans nog slechts een kort woord tot degenen met wie ik in het afgelopen jaar mocht samenwerken. Met de nieuwe voorzitter van het Bestuur, Ir. A. P. MINDERHOUD, ontstond al spoedig een even hechte samenwerking als vroeger met de heer VAN BOMMEL VAN VLOTEN. Ook in de Commissie voor Algemene Zaken van de Senaat was de samenwerking uitstekend. Collega OORT treedt thans af als secretaris van de Senaat; ik breng hem gaarne dank voor de ondervonden hulp en steun. De wnd. secretaris, collega SCHUFFELEN, zal in het komende jaar het secretariaat op zich nemen, terwijl collega THURLINGS als wnd. secretaris zal optreden. Onze jarenlange goede vriendschap waarborgt een goede samenwerking.

Ook mijn naaste medewerkers, drs. GORTER en de dekaan, de heer VAN DER HAAR, wil ik gaarne danken voor de ondervonden steun. Naar ik vertrouw zullen wij op dezelfde gelukkige wijze samenwerken in het komende jaar, het laatste van mijn rectoraat.

BIJLAGE

ENIGE ZAKELIJKE GEGEVENS BETREFFENDE HET STUDIEJAAR
1963/1964

BENOEMINGEN:

- Benoemd tot lid van het Bestuur van de Landbouwhogeschool Mr. C. L. KARSEMEYER.
- „ „ hoogleraar in de voorlichtingskunde Dr. Ir. A. W. VAN DEN BAN.
- „ „ hoogleraar in de dierfysiologie, waarin begrepen de stofwisselingsleer van mens en dier Prof. A. M. FRENS.
- „ „ hoogleraar in de empirische sociologie en sociografie, in het bijzonder van gezin en huishouding Dr. G. A. KOOV.
- „ „ hoogleraar in de pedagogiek en de algemene didaktiek dr. F. W. PRINS
- „ „ hoogleraar in de biochemie Dr. C. VEEGER.
- „ „ hoogleraar in de zuivelbereiding en de melkkunde Ir. E. A. Vos.
- „ „ buitengewoon hoogleraar in natuurbehoud en natuurbeheer Dr. M. F. Mötzer Bruyns
- „ „ lector in de kunstgeschiedenis Drs. E. R. Meyer

ONDERWIJSOPDRACHTEN:

Door de Minister van Landbouw en Visserij werden opdrachten verleend tot het geven van onderwijs in:

voorstudies bij het ontwerpen van verkavelingsplannen aan Dr. ir. R. H. A. VAN DUIN.

agrohydrologisch onderzoek ten behoeve van waterbeheersingsprojekten in beekgebieden Ir. C. BIJKERK.

STUDENTEN:

Aantal voor de eerste maal ingeschrevenen	283
Totaal aantal ingeschrevenen	1544
waarvan voor enkele lessen	29
Aantal uitgereikte ingenieursdiploma's	99
waarvan „met lof”	6
Aantal promoties tot doctor in de landbouwkunde	20
waarvan „met lof”	2

BUITENLANDSE REIZEN

- Prof. mr. dr. A. H. BALLENDUX reisde naar Rome voor besprekingen in het kader van de werkzaamheden van de Voedsel- en landbouworganisatie van de V.N.
- Prof. dr. ir. G. H. BOLT bracht een half jaar door als gasthoogleraar aan de universiteit van Californië te Riverside.
- Prof. dr. ir. P. BURINGH bezocht Egypte en Turkije en nam deel aan het bodemkundig symposium in Boedapest.
- Prof. dr. ir. J. T. P. BIJHOUWER maakte een studiereis naar Engeland.
- Prof. dr. D. J. DOEGLAS trad op als opponent bij een promotie aan de Landbouwhogeschool te Gent.
- Prof. dr. ir. J. DOORENBOS woonde een bijeenkomst van specialisten op het gebied van onderzoek in fytostrons te Oxford en het Internationaal Botanisch Congres te Edinburgh bij.
- Prof. dr. ir. J. D. FERWERDA nam in Paramaribo deel aan het congres over Landbouwkundig onderzoek in de Guinealanden. In aansluiting op dit congres bezocht hij verschillende plaatsen in Zuid en Midden Amerika. Prof. FERWERDA en Ir. G. G. BOLHUIS hielden voordrachten tijdens het seminarium voor Landbouwkundige ontwikkeling te Berlijn.
- Prof. ir. M. L. 't HART nam in Engeland deel aan de oprichtingsvergadering van de Europese Graslandfederatie en bezocht het graslandsymposium te Hurley.
- Prof. ir. F. HELLINGA hield voordrachten aan het Landbouwinstituut van de Universiteit van Leuven en aan het Internationaal Centrum voor Hoger Landbouwonderwijs voor de Middellandse zeegebieden. In Parijs woonde Prof. HELLINGA een Unesco-bijeenkomst betreffende de voorbereiding van een tien-jarenplan voor hydrologisch onderzoek bij.

- Prof. dr. ir. G. HELLINGA hield een gastcollege aan de bosbouwfakulteit van de Universiteit van München en bezocht, met een studiegroep, een aantal bosbeheren in Zuidoost-Engeland.
- Prof. dr. C. DEN HARTOG hield lezingen in Praag, Oslo, Edinburgh en Berlijn.
- Prof. dr. H. J. DEN HERTOEG bracht een bezoek aan wetenschappelijke instellingen in Engeland en Polen.
- Prof. dr. P. HOEKSTRA bracht, op verzoek van de Europese Economische Gemeenschap, een bezoek aan Tsjaad en aan de Centraal Afrikaanse Republiek.
- Prof. dr. J. HORRING maakte, op uitnodiging van de Poolse Akademie van Wetenschappen, een studiereis naar Polen. Voorts gaf hij, in het kader van het universitair uitwisselingsschema, gastcolleges te Oxford, New Castle en Aberdeen.
- Prof. ir. S. IWEMA hield een voordracht voor het 1e Wereldcongres over Veevoeding te Rome en maakte een studiereis naar de Verenigde Staten van Noord Amerika. Als technisch gedelegeerde van Nederland bezocht Prof. IWEMA E.E.G.-bijeenkomsten in Brussel.
- Prof. dr. H. KLOMP woonde in Londen het 12e Entomologisch Congres bij.
- Prof. A. KRUIDHOF nam in Freiburg deel aan de Duitse Landmetersbijeenkomst.
- Prof. dr. ir. H. A. LENIGER bezocht een symposium van levensmiddelen- en technologieën in Londen en een bijeenkomst van levensmiddelen- en deskundigen in Wenen.
- Prof. dr. R. A. J. VAN LIER maakte als leider van een groep deskundigen van de Unesco reizen naar Thailand en Ethiopië voor een studie van de onderwijsproblematiek in die landen, bezocht Damaskus voor het geven van adviezen in het kader van het Eufraatproject, reisde naar Nigeria om zich op de hoogte te stellen van de overheidsactiviteiten op het gebied van nationale en regionale plannen en bracht een bezoek aan Bangui voor het voeren van besprekingen over een drietal regionale ontwikkelingsprojecten in de Centraal Afrikaanse Republiek.
- Prof. dr. J. LYKLEMA bezocht wetenschappelijke instellingen in Londen, Nottingham en Bristol.
- Prof. ir. A. MOENS woonde het 12e Internationale Congres over „Scientific Management of Farmwork” te Lafayette (V.S.A.) bij, evenals de zomerbijeenkomst van Amerikaanse landbouwkundig ingenieurs te Fort Collins. Voorts bezocht Prof. MOENS verschillende universiteiten en proefboerderijen in de Verenigde Staten.
- Prof. dr. E. G. MULDER nam deel aan het Landbouwsymposium dat werd gehouden ter gelegenheid van het 600-jarig bestaan van de Universiteit van Krakow.
- Prof. MULDER hield lezingen te Krakow, Warschau, Göttingen en Londen.
- Prof. dr. H. MULDER woonde in Parijs een bijeenkomst van de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties over zuivelonderwijs bij en bezocht meerdere bijeenkomsten van de Internationale Zuivelbond.
- Prof. dr. A. J. P. OORT nam deel aan het Internationaal Botanisch Congres te Edinburgh en bracht een bezoek aan Egypte.
- Prof. dr. W. PILNIK bezocht bijeenkomsten van levensmiddelen- en technologieën in Washington en Londen.
- Prof. mr. J. M. POLAK hield voordrachten in Gent en Straatsburg en nam deel aan het Europees Congres over Agrarisch Recht te Brussel.
- Prof. dr. R. PRAKKEN woonde in Rome de door de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties en het Internationaal Bureau voor Atoomenergie georganiseerde bijeenkomst over toepassing van kunstmatige mutaties bij plantenveredeling bij.
- Prof. ir. G. J. QUAST bracht een bezoek aan Landbouwtrekkerfabrieken en -onderzoekcentra in Rusland en Duitsland. In Frankfort bezocht Prof. QUAST een bijeenkomst van de Internationale Organisatie voor Standaardisatie.
- Prof. dr. B. van ROOTSELAAR gaf op uitnodiging van de Universiteit van Münster een lezing op het Mathematisch Instituut.
- Prof. dr. ir. P. K. SCHENK maakte een studiereis naar de Verenigde Staten en Canada om contacten te leggen met instellingen van onderzoek die voor de bloembollencultuur van belang zijn.
- Prof. dr. A. C. SCHUFFELEN voerde besprekingen op het Macaulay-instituut voor bodemonderzoek te Aberdeen en bezocht het Euratomcentrum te Ispra, het Kalicolloquium te Murten en het Internationaal Bodemkundig Congres te Boekarest.
- Prof. dr. B. H. SLICHER van BATH trad op als opponent bij een promotie aan de Universiteit van Oxford. Voorts woonde hij een congres bij in Reading en gaf colleges te Praag, Brussel, Leuven en Gent.

- Prof. dr. TH. STEGENGA maakte een studiereis naar Frankrijk en woonde de feestelijkheden bij ter gelegenheid van het 600-jarig bestaan van de Universiteit van Krakow.
- Prof. dr. C. VEEGER bezocht het Biochemisch Congres in New York en bezocht een aantal wetenschappelijke instellingen in de Verenigde Staten.
- Prof. C. W. VISSER nam deel aan het congres van de Europese Vereniging voor Agrarische Sociologie te Reims.
- Prof. dr. E. C. WASSINK bezocht het Internationaal Botanisch Congres te Edinburgh, het 4e fotobiologisch congres te Oxford en de conferentie over toepassing van isotopen te Gembloux.
- Prof. dr. ir. S. J. WELLENSIEK woonde een bijeenkomst te Rome over de toepassing van kunstmatige mutaties bij plantenveredeling en het Internationaal Botanisch Congres te Edinburgh bij.
- Prof. dr. J. DE WILDE nam deel aan het 12e Entomologisch Congres in Londen en de 2e Europese bijeenkomst over vergelijkende endocrinologie in Parijs.
- Prof. dr. W. R. VAN WIJK bezocht de wetenschappelijke conferentie over onvruchtbare gebieden in Latijns-Amerika te Buenos Aires en een door de NAVO georganiseerde bijeenkomst over eigenschappen van de bodem.
- Ir. G. G. BOLHUIS woonde een conferentie over de landbouwkundige aspecten van de economische ontwikkeling van Turkije te Istanboel bij.
- Ir. D. A. KRAYENHOFF VAN DE LEUR maakte een studiereis naar de Verenigde Staten van Noord-Amerika, teneinde een overzicht te krijgen van de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van hydrologie en hydraulica. Tijdens deze reis hield hij een groot aantal voordrachten.
- Ir. H. KUPERS bezocht een aantal wetenschappelijke instellingen in de Verenigde Staten, waar hij op verschillende plaatsen voordrachten hield. Voorts maakte ir. KUPERS een studiereis naar de Scandinavische landen, bezochte Prof. PAYNE te Silsoe en hield een lezing op een grondbewerkingsdag te Cambridge.
- Ir. L. J. P. KUPERS bracht als adviseur van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling een bezoek aan een ontwikkelingsgebied in Zuid-slavië.
- De heer H. VAN LEEUWEN nam deel aan de bijeenkomst van de Internationale Raad voor Kinderspelgoed in Zürich.
- Dr. ir. M. OOSTENBRINK bracht op uitnodiging van de Russische Academie van Wetenschappen een 10-daags bezoek aan Moskou. In Parijs woonde hij een bijeenkomst van de Organisatie voor Wetenschappelijk en Technisch Onderzoek in Overzeese Gebieden bij. Dr. OOSTENBRINK verzorgde voordrachten op het 7e Internationaal Nematologie-symposium in Schotland en op het 16e Internationaal Symposium voor Fytofarmacie en Fytiatrie te Gent.
- Dr. ir. R. D. POLITIEK bezocht het symposium over machinaal melken in Stockholm en het Internationaal Symposium over „Fysiologische en Landbouwkundige prestatiegrenzen in de veeteelt.”
- Dr. J. J. SCHURMAN nam deel aan de bijeenkomst van de Adviescommissie voor de Europese Binnenvisserij te Weissenbach (O).
- Drs. P. VERBURG woonde het congres van het Internationaal Instituut voor Administratieve Wetenschappen in Warschau bij.
- Mej. Dr. A. M. VAN ANDEL, Dr. Ir. J. H. BECKING, Ir. J. BENSINK, Mej. dr. J. DIJKSTRA, Mej. dr. C. J. GORTER, Ir. A. J. HAVINGA, Mej. dr. B. POLAK, Ir. J. ROMBACH, Drs. G. STARITSKY, Ir. J. J. F. E. DE WILDE, en Mej. dr. J. DE ZEEUW bezochten het Internationaal Botanisch Congres te Edinburgh.
- Dr. J. J. BARKMAN verrichtte vegetatiekundig onderzoek in Denemarken en Zweden.
- Ir. J. BENSINK en Ir. J. ROMBACH namen deel aan het 4e Fotobiologisch Congres te Oxford.
- Dr. ir. R. BEST bracht bezoeken aan wetenschappelijke instellingen in Thailand, de Philippijnen, de Verenigde Staten van Amerika en West Indië.
- Dr. W. T. J. BINNERTS woonde in New York het Internationaal Biochemisch Congres bij.
- Mevr. dr. D. E. BREMER-REINDERS, Dr. F. P. FERWERDA, Dr. C. BHATIA en Dr. ir. J. SYBENGA verzorgden voordrachten op een congres over toepassing van kunstmatige mutaties bij plantenveredeling in Rome.
- Dr. P. J. BRUYN nam deel aan een door de NAVO georganiseerde bijeenkomst over de eigenschappen van de bodem te Londen en aan het Achema-congres in Frankfort.

- Ir. R. H. COBBEN bezocht het Nederlands Paviljoen te Adiopodoumé en nam deel aan het 12e Entomologisch Congres in Londen.
- Mr. B. DAM woonde het Europees congres over agrarisch recht te Brussel bij.
- Ir. D. B. M. W. VAN DUSSELDORP verbleef geruime tijd in Syrië en in Suriname.
- Drs. CH. J. GRADER reisde naar Nigeria en Egypte om kolonisatieschema's en landhervormingsprojecten te bestuderen.
- Dr. ir. J. G. TH. HERMSEN verblijft voor studiedoeleinden aan de Universiteit van Iowa in de V.S.
- Dr. A. VAN KAMMEN en Ir. A. OSINGA verblijven voor studiedoeleinden aan de Universiteit van Californië.
- Dr. ir. A. P. KOLE bezocht de 3e Europese Conferentie over Elektronenmikroskopie in Praag.
- Drs. P. A. A. LOOF hield een voordracht voor het 16e Internationale Symposium over Fytofarmacie en Fytiatrie te Gent en voor het 7e Internationale Nematologie Symposium in Schotland en woonde het symposium over fytonematologie te Rostock bij.
- Ir. D. PETERS en Dr. D. STEGWEE woonden het Bladluizensymposium te Berkeley (Cal.) bij.
- Ir. R. L. M. PIERIK verbleef enkele maanden in Parijs voor onderzoekingen op het laboratorium voor celbiologie van de Sorbonne.
- Ir. F. L. SCHMIDGALL bezocht het hoofdkwartier van de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties.
- Dr. J. ZADOKS nam deel aan de 3e Europese Conferentie over graanroest te Cambridge.